

АКТУАЛНИ ВЪПРОСИ ОТНОСНО СЪСТАВА И РАБОТАТА НА КОМИСИЯТА ПО МЕЖДУНАРОДНО ПРАВО

Катерина Бориславова Йочева

Нов български университет

RECENT DEVELOPMENTS REGARDING THE COMPOSITION AND THE WORK OF THE INTERNATIONAL LAW COMMISSION

Katerina Borislavova Yocheva

New Bulgarian University

Abstract: *The report aims to examine some key provisions and the most recent developments regarding the composition and the work of the International Law Commission (ILC). The ILC has been established as a subsidiary organ of the United Nations' General Assembly in 1947 and ever since has had for its object the promotion of the progressive development of international law and its codification. Among the almost 250 present and former elected members of the ILC (1949–present) there has been only one Bulgarian member, namely Prof. Alexander Yankov, who towards the end of his 20-year tenure in the ILC was profoundly respected as the Dean of the Commission.*

Keywords: *United Nations, International Law Commission, Recent Developments, Bulgaria, Alexander Yankov.*

Въведение

Комисията на Организацията на обединените нации (ООН) по международно право (КМП, Комисията)¹ [3, 5] е създадена от Общото събрание на ООН през 1947 г., за да изпълнява мандата на Общото събрание съгласно член 13, параграф 1, б. а) от Устава на ООН² да „предприема проучвания и прави препоръки с цел: [...] да насърчава прогресивното развитие на международното право и неговата кодификация“³ [1].

От своя страна член 1, параграф 1 от Статута на КМП⁴ предвижда, че „Комисията има за цел насърчаване на прогресивното развитие на международното право и неговата кодификация“. Член 15 от Статута на КМП прави разграничение „за удобство“ между термина прогресивно развитие, с който се означава „подготовката на проекти

¹ Вж. официалната интернет страница на Комисията на ООН по международно право, достъпна на <https://legal.un.org/ilc/>, както и Ramcharan, V. G. The International Law Commission : Its approach to the codification and progressive development of international law. The Hague: Nijhoff, 1977.

² Обн., ДВ, бр. 45 от 23.5.2023 г., в сила за България от 14.12.1955 г.

³ Систематизация на начините и органите, които се занимават с кодификация и прогресивно развитие на международното право, вж. при Видин, Б. Международно право. София: Сиела, 2020, с. 80 и следв.

⁴ Statute of the International Law Commission 1947 Adopted by the General Assembly in resolution 174 (II) of 21 November 1947, as amended by resolutions 485 (V) of 12 December 1950, 984 (X) of 3 December 1955, 985 (X) of 3 December 1955 and 36/39 of 18 November 1981, достъпен на <https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/statute/statute.pdf>

на конвенции по теми, които все още не са регулирани от международното право или по отношение на които правото все още не е достатъчно развито в практиката“ на държавите и термина кодификация, като означаващ „по-прецизното формулиране и систематизиране на нормите на международното право в области, в които вече има широкообхватна държавна практика, прецедент и доктрина“. В действителност работата на КМП по дадена тема обикновено включва някои аспекти на прогресивното развитие, както и кодификация на международното право, като балансът между двете варира в зависимост от конкретната тема.

На практика в последните 75 години след създаването си обаче КМП работи почти изключително в областта на международното публично право⁵.

1. Участие на България в състава и работата на Комисията по международно право до 2024 г.

За 75 годишната история на КМП (1949–2024 г.) в състава ѝ са участвали близо 250 изтъкнати международноправници, след които присъства и името на един виден български учен и юрист в лицето на проф. Александър Янков, чийто 100 годишен юбилей бе тържествено отбелязан в БСУ на международна конференция през 2024 г.⁶

Професор Александър Янков (22.6.1924–17.10.2019 г.) е виден юрист, успешен дипломат и блестящ учен международноправник. Професор Янков участва в дейността на КМП в периода 1977–1996 г., като е неин председател през 1984 г. Той също така участва активно в дейността на Комисията и в качеството си на специален докладчик (Special Rapporteur) по темата „Дипломатически куриер и дипломатическа поща“ (Diplomatic Courier and Diplomatic Bag). Освен това още през 1977 г., която е първата година от избора на проф. Янков за член на КМП, той вече е втори заместник-председател на Комисията, а също така служи и като общ докладчик (General Rapporteur) през 1980 г. През 1983 г. проф. Янков заема поста на първи заместник-председател, а през следващата година вече е избран и за председател на КМП. На по-късен етап той отново заема поста на втори заместник-председател на Комисията през 1986 г. Професор Янков служи и като председател на Комитета по проектите (Drafting Committee) двукратно, съответно през 1992 и 1995 г. По този начин по време на участието си в състава на КМП проф. Янков е заемал всички възможни позиции в рамките на Комисията, което несъмнено е забележително постижение. „Към края на 20-годишния си мандат той беше дълбоко уважаван и будеше възхита като доайен на Комисията“⁷ [4]. С оглед на академичното наследство, завещано ни от проф. Янков, безспорно трябва да се отличи неговият основополагащ труд от 1965 г. „Организация на обединените нации: Правен статут и международно-правен статут“ [2], който и до днес е актуален и дава ключ към разбирането на уредбата и механизма на функциониране на институционалното сътрудничество в съвременното международно право.

⁵ През 1996 г. КМП отбелязва, че през годините не е навлиerala в областта на международното частно право (МЧП), освен случайно и в хода на работа по теми на международното (публично) право. По принцип изглежда малко вероятно Комисията да работи в областта на МЧП предвид работата на други специализирани международни органи като Комисията на ООН по международно търговско право (UNCITRAL) и Хагската конференция по МЧП.

⁶ Научна конференция с международно участие на тема „100 години от рождението на чл.-кор. проф. д.ю.н. Александър Янков“, 20–21 юни 2024 г., Бургаски свободен университет и Институт за държавата и правото при Българска академия на науките.

⁷ По оценката на Shinya Murase в A Tribute to Alexander Yankov, 10 September 2020, достъпно на https://legal.un.org/ilc/sessions/72/pdfs/english/yankov_tribute.pdf

2. Актуални въпроси относно развитието на състава на Комисията по международно право

Основните изисквания към състава/членовете на КМП се съдържат в Статута на Комисията (членове 2 и следв.). Във връзка с необходимата квалификация на потенциалните кандидати за членове на КМП в Статута се предвижда членовете на Комисията да са лица с призната компетентност по международно право (член 2, параграф 1). Освен това и по отношение на гражданството на членовете на КМП се прилага изискването в състава на Комисията да няма едновременно двама членове, граждани на една и съща държава (член 2, параграф 2).

Членовете на КМП се избират съгласно процедура, която също се предвижда в нейния Статут. От една страна се предвижда процедура, приложима спрямо избора на цялостния състав на Комисията, както, от друга страна, е възможна и процедура за частичен избор на член при овакантиране на място в състава на КМП след редовния цялостен избор на членове.

За целите на избора на цялостния състав на Комисията кандидати се номинират изключително от правителствата на държавите – членки на ООН, като техният избор впоследствие се извършва само от Общото събрание на ООН (член 3). Всяка държава членка може да номинира максимум четирима кандидати, двама от които могат да бъдат граждани на номиниращата държава (член 4). Държавите представят след поканата имена на кандидати писмено до генералния секретар на ООН в определени съгласно Статута на КМП срокове (член 5). Генералният секретар след това съобщава имената и автобиографиите на кандидатите на правителствата на държавите членки и представя списъка на всички кандидати на вниманието на Общото събрание на ООН за целите на избора (членове 6 и 7 от Статута). Тъй като и в КМП трябва да се осигури представителство на основните форми на цивилизация и на основните правни системи на света (член 8 от Статута) изборът за членове на КМП се извършва в съответствие с установено разпределение на местата по региони, така че да се гарантира изпълнение на това изискване. С оглед на увеличаването през последните 75 години на членския състав на ООН още през 1956 г. Шести (правен) комитет на Общото събрание на ООН постига споразумение относно разпределението на местата между регионалните групи, за да се осигури разпределение между различните форми на цивилизация и правни системи във връзка с първоначалното увеличаване на членовете на КМП от петнадесет (през 1946 г.) на двадесет и един⁸. През 1961 г. са изразени различни възгледи относно продължаването на тази тенденция, като броят на членовете на КМП е увеличен от двадесет и един на двадесет и пет членове⁹. През 1981 г. Общото събрание взема решение да измени Статута на КМП, за да се увеличи за пореден път броят на членовете на КМП от двадесет и пет на тридесет и четири членове¹⁰, за да се осигури избор на максимален брой членове за всяка регионална група. С оглед на тази еволюция на състава на КМП при последния проведен избор на членове през 2021 г. и по силата на Резолюция 36/39 на Общото събрание на ООН от 18 ноември 1981 г. относно членовете на КМП се предвижда следното географско разпределение на местата:

- осем граждани от африкански държави,
- седем граждани от азиатски държави¹¹,

⁸ Съгласно Резолюция 1103 (XI) на Общото събрание на ООН от 18 декември 1956 г.

⁹ Съгласно Резолюция 1647 (XVI) на Общото събрание на ООН от 6 ноември 1961 г.

¹⁰ Съгласно Резолюция 36/39 на Общото събрание на ООН от 18 ноември 1981 г.

¹¹ Наименованието на регионалната група на азиатските държави впоследствие е променено на азиатско-тихоокеански държави.

- трима граждани от източноевропейските държави,
- шестима граждани от латиноамериканските държави¹²,
- осем граждани от западноевропейски и други държави,
- един гражданин от групата африкански държави или групата източноевропейски държави на ротационен принцип и
- един гражданин от групата азиатски държави или групата латиноамерикански държави на ротационен принцип¹³.

Що се отнася, на следващо място, до процедурата, приложима спрямо избора за попълване на отделни вакантни места на членове в КМП в Статута се предвижда различна процедура за избор за заемане на овакантиено място в интервала между редовните избори от Общото събрание (попълване на т. нар. „casual vacancies“). В подобни случаи самата КМП избира нови членове, които да заемат овакантиени места за остатъка от мандата на предишни членове на Комисията, като надлежно се съобразява с разпоредбите, съдържащи се в членове 2 и 8 от Статута (член 11). Избори за попълване на овакантиени места в КМП са проведени многократно през предходни години¹⁴. Членовете, избрани да заемат овакантиено място, служат за остатъка от мандата на КМП и имат право на преизбиране при следващите избори на състав на Комисията. За последно подобно попълване на състава на КМП се случва през 2024 г., когато се налагат промени в състава на КМП поради овакантиени места след проведени последен редовен избор на състав на Комисията през 2021 г.

Членовете на КМП първоначално се избират за мандат от 3 години, на практика обаче по-късно се приема, че един по-дълъг мандат би бил по-полезен за напредъка в работата на КМП и мандатът на състава се удължава на пет години, първоначално *ad hoc*, а след това и за постоянно¹⁵.

До 2024 г. редовни избори за членове на КМП са произвеждани съответно през 1948, 1953, 1956, 1961, 1966, 1971, 1976, 1981, 1986, 1991, 1996, 2001, 2006, 2011, 2016 и за последно през 2021 година. През 2020 г. Общото събрание на ООН с решения 74/545 от 2 април 2020 г., 74/559 от 23 юни 2020 г. и 74/566 от 12 август 2020 г. предвижда да удължи с една година (до 31 декември 2022 г.) мандата на членовете на КМП, които са избрани за петгодишния период 2017–2021 г., в резултат на отлагането през тази година на 72-а сесия на КМП поради пандемията от COVID-19. Резултатът от това действие е да се промени ритъмът на бъдещия пет годишен мандат на КМП, така че следващият мандат от пет години да започне през 2023 г. (а не през 2022 г.) и да завърши през 2027 г. (а не през 2026 г.). Изборите за състав на КМП за мандата 2023–2027 г. все пак са проведени през 2021 г., но новоизбраните членове на Комисията встъпват в длъжност едва на 1 януари 2023 г.

¹² Наименованието на регионалната група на латиноамериканските държави впоследствие е променено на латиноамерикански и карибски държави.

¹³ Двете ротационни места са разпределени на гражданин на африканска държава и гражданин на азиатско-тихоокеанска държава на изборите, проведени през 2021 г. Вж. документ A/76/82, параграфи 6–8.

¹⁴ По време на сесиите на КМП през 1952, 1954, 1955, 1958, 1959, 1960, 1961, 1964, 1965, 1970, 1973, 1974, 1976, 1977, 1979 г. 1981, 1982, 1985, 1990, 1994, 1995, 1999, 2000, 2002, 2003, 2006, 2008, 2009, 2010, 2011, 2013, 2015, 2018 и 2021 години.

¹⁵ С Резолюция 486 (V) от 12 декември 1950 г. Общото събрание на ООН удължава мандата на членовете на КМП, избрани през 1948 г., на пет години. През 1955 г. Комисията препоръчва официално изменение на член 10 от своя Статут, което да влезе в сила от 1 януари 1957 г., което е прието от Общото събрание на ООН в Резолюция 985 (X) от 3 декември 1955 г.

За последно КМП попълва състава си съгласно процедурата за попълване на оваканти места през 2024 г. най-напред поради оставката на Bogdan Aureescu (Румъния), който е избран за съдия в Международния съд на ООН. За попълване на мястото от квотата на източноевропейски държави са подадени следните номинации:

- Alina Orosan (Румъния),
- Pavel Šturma (Чешка република) и
- Gentian Zyberi (Албания).

Вследствие на проведеня частичен избор Alina Orosan (Румъния) е избрана от КМП на 1 май 2024 г. да довърши мандата на Bogdan Aureescu с възможност за преизбиране.

Също така вследствие на оставката на г-н Huikang Huang (Китай) отново се овакантия място в КМП. Комисията взема решение да насрочи изборите за запълване на вакантното място от квотата на азиатско-тихоокеанските държави на 31 юли 2024 г. При заявена единствена номинация на г-н Xinmin Ma (Китай) той е избран от КМП за неин член на 31 юли 2024 г.

Така към края на 2024 г. съставът на Комисията е попълнен. С оглед на направения по-горе актуален преглед на развитието в нейния състав става видно, че за съжаление България и след последното попълване на места от групата на източноевропейски държави не издига за пореден път достойна да получи международно одобрение своя кандидатура (за разлика от нашата съседна държава – Румъния). Поради тази пасивна позиция на България (а не поради липсата на достойни кандидатури) нашата държава е била представена в състава на КМП през последните повече от 50 години единствено от проф. Александър Янков. Този факт същевременно само подчертава огромната роля и значението на проф. Янков като безспорен доайен на българската международноправна наука и практика с огромен и уникален принос на българската доктрина в дейността на този най-значим форум на международното право в глобалните рамки на ООН.

3. Актуални въпроси относно работата на Комисията по международно право

Като начало следва да се припомни, че по решение на Общото събрание на ООН Комисията заседава само като сесиен орган – на годишни сесии предимно в седалището на ООН в Женева, като нейните членове не работят на пълен работен ден целогодишно. По този начин КМП функционира като постоянен сесиен спомагателен орган на Общото събрание на ООН.

Членовете на Комисията имат статута на експерти в мисия на ООН. Като такива, техните статут, поведение и въпроси, свързани с отчетността, се регулират от Бюлетин на генералния секретар на ООН, съгласно който се изисква, *inter alia*, че „[длъжностните] лица и експертите по време на мисия не трябва да използват службата си или знанията, придобити от официалните им функции, за частна изгода (финансова или друга), или за изгода на трета страна“.

До края на 2024 г., която е юбилейна за КМП, са проведени 75 сесии на Комисията. В съответствие с Резолюция 78/108 от 7 декември 2023 г. КМП трябваше да проведе своята 75-а сесия в седалището на ООН в Женева (UNOG) от 15 април до 31 май и от 1 юли до 2 август 2024 г. (общо 12 седмици). С оглед на продължаващата финансова криза обаче тази юбилейна сесия се проведе от 29 април до 31 май и от 1 юли до 2 август 2024 г. (общо 10 седмици).

През 2024 г. Комисията отбеляза седемдесет и петата си годишнина с възпоменателно събитие в Женева на 24 май 2024 г., организирано съвместно с Института за

висше образование по международни изследвания и развитие. Второ възпоменателно събитие по този повод е проведено в Ню Йорк по време на Седмицата на международното право на 21 октомври 2024 г. в контекста на годишната среща на правните съветници.

В рамките на многогодишното сътрудничество на КМП с други международни органи и лица председателят на Международния съд на ООН н. пр. съдия Nawaf Salam (Ливан) направи обръщение към КМП на 17 юли 2024 г. След това последва размяна на мнения. Това събитие свидетелства за „топлата връзка“ между членовете на Международния съд на ООН и на КМП, тъй като честа практика е членовете на Международния съд да се избират измежду членове от състава на КМП. Последният подобен случай е именно от настоящата 2024 г. с избора на съдия Bogdan Aurescu.

Традиционно КМП провежда обмен на мнения с други подобни органи като Комисията на Африканския съюз по международно право¹⁶, Азиатско-африканската юридическа консултативна организация¹⁷, Комитетът на правните съветници по международно публично право на Съвета на Европа¹⁸ и Междумериканския правен комитет¹⁹. По линия на подобно сътрудничество през 2024 г. Комисията провежда неофициален обмен на мнения с Международния комитет на червения кръст на 11 юли 2024 г.

Освен скорошната и значима дейност на КМП във връзка с попълването на овакантени места в състава ѝ, като акцент в дейността на Комисията през 2024 г. могат да се посочат следните актуални въпроси, разгледани от нея по време на нейната 75-а сесия:

- Имунитет на държавни служители от чужда наказателна юрисдикция (Immunity of State officials from foreign criminal jurisdiction),
- Правоприемство на държавите по отношение на отговорността на държавата (Succession of States in respect of State responsibility),
- Покачването на морското равнище във връзка с международното право (Sea-level rise in relation to international law)
- Уреждане на спорове, по които са страни международни организации (Settlement of disputes to which international organizations are parties),
- Предотвратяване и пресичане на пиратството и въоръжените грабежи по море (Prevention and repression of piracy and armed robbery at sea),
- Спомагателни средства за определяне на нормите на международното право (Subsidiary means for the determination of rules of international) и
- Юридически необвързващи международни договори (Non-legally binding international agreements).

Сред останалите акценти в дейността на КМП през 2024 г. от интерес е да се посочат и някои други значими събития. Най-напред трябва да се спомене изявлението на заместник-генералния секретар по правните въпроси и юрисконсулт на ООН Miguel de Serpa Soares от 2 юли 2024 г., с което информира членовете на КМП за дейностите на Службата по правни въпроси и актуалните въпроси с оглед на развитието

¹⁶ Вж. официалната интернет страница на African Union Commission on International Law, достъпна на <https://au.int/en/auCIL/about>

¹⁷ Вж. официалната интернет страница на Asian-African Legal Consultative Organization, достъпна на <https://aalco.int/>

¹⁸ Вж. официалната интернет страница на Committee of Legal Advisers on Public International Law of the Council of Europe, достъпна на <https://www.coe.int/en/web/cahdi>

¹⁹ Вж. официалната интернет страница на Inter-American Juridical Committee, достъпна на https://www.oas.org/en/sla/iajc/inter-american_judicial_committee.asp

на международното право в контекста на ООН. След това изявление е направена размяна на мнения. Освен това, през 2024 г. КМП взема решение да включи в дългосрочната си работна програма темите „Обезщетение за щети, причинени от международно противоправни действия“ (Compensation for the damage caused by internationally wrongful acts) и „Задължението за полагане на дължима грижа в международното право“ (Due diligence in international law).

В края на юбилейната си 75-а сесия КМП приема решение да проведе следващата си 76 сесия от 14 април до 30 май и от 30 юни до 31 юли 2025 г. Комисията препотвърди своята препоръка да проведе първата част от годишната си сесия през 2026 г. в седалището на ООН в Ню Йорк и във връзка с това поиска от Секретариата на ООН да предприеме необходимите за целта административни и организационни мерки.

Заклучение

В заключение и като се имат предвид изложените по-горе актуални процеси с оглед на участието на България, състава и дейността на Комисията по международно право може да се отбележи, че за сравнително дългия вече 75 годишен период на нейното функциониране Комисията се е доказала сред различните органи на универсално и регионално равнище, които са натоварени с подобни на нейните функции с оглед на кодификацията и прогресивното развитие на съвременното международно право като ярко отличаващ се орган от системата на ООН с несъмнен авторитет. Като спомагателен орган на Общото събрание на ООН за изминалия период КМП натрупа значим опит в областта на повечето отрасли на международното право главно поради ползотворното си сътрудничество с държавите членки и с други подобни органи, опериращи на регионално равнище в рамките на регионални международни организации. Безспорно в състава на КМП от самото начало работят в лично качество универсално признати авторитети в областта на теорията и практиката на международното право, сред чиито имена достойно се нарежда и името на проф. Александър Янков като единственият български представител досега в този престижен форум. Досега ми приживе с проф. Янков формира у мен впечатлението и убеждението, че той до последния си дъх работеше и мечтаеше да види свой достоен наследник на международната сцена и считам за дълг на всички международноправници в България да работят активно в посока на осъществяването на тази мечта на проф. Янков възможно най-скоро в бъдещето. Убедена съм, че всеки български учен международноправник, който се вдъхновява и учи от богатото наследство и постиженията на проф. Янков в международен план, има възможност и заслужава да получи перспектива с подкрепата на външнополитическите органи на България да продължи делото на проф. Янков и да утвърждава и занаяпред завоюваните от него позиции на България на международната сцена.

Литература:

1. Видин, Б. Международно право. София: Сиела, 2020.
2. Янков, А. Организация на обединените нации: Правен статут и международноправен статут. София: Наука и изкуство, 1965.
3. Официална интернет страница на Комисията на ООН по международно право, достъпна на <https://legal.un.org/ilc/>
4. A Tribute to Alexander Yankov, 10 September 2020, достъпно на https://legal.un.org/ilc/sessions/72/pdfs/english/yankov_tribute.pdf
5. Ramcharan, B. G. The International Law Commission: Its approach to the codification and progressive development of international law. The Hague: Nijhoff, 1977.